

Mandáhta almmolaš lávdegoddái mii galgá čielggadit lágaid, doaibmajuid ja ortnegiid mat gusket sámegielaide Norggas.

Duogáš

Ealli sámegiela Norggas leat davvisámegiella, julevsámegiella ja lullisámegiella. Sámelágas § 1-5 leaba sámegiella ja dárogiella ovttárvosaš gielat. Dat galget leat dássálagaid 3. kapihttala mearrádusaid mielde.

Sámelága giellanjuolggadusaid mielde galgá buohkain vuoigatvuohta bálvaluvvot sámegillii go váldet oktavuoda almmolaš ásašusain. Eanaš láchkamearrádusat gustojit sámegiela hálddašanguovllus. Hálddašanguovllu gielddat leat dál Kárášjohka, Guovdageaidnu, Deatnu, Porsángu, Unjárga, Gáivuotna ja Loabát davvisámis, Divttasvuotna julevsámis ja Ráuroviika ja Snoasa lullisámis.

Ráddehus galgá láchčit dilálašvuođaid nu ahte sámi olmmoščearda sáhtta sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela, ja das lea bajimus ovddasvástádus ahte nationála ja riikkaidgaskasaš riektenjuolggadusat čuvvojuvvojit sámegielaidda ektui. Sámediggi hálddaša guovttegielatruđaid mat juolluduvvojit gielddaide, fylkkagielddaide ja das lea ovddasvástádus sámegielaidda ovdáneapmái. Hálddašanguovllu gielddaid, fylkkagielddaidda ja stáhtalaš etáhtaid ovddasvástádussii gullá fuolahit ahte sámelága giellanjuolggadusat čuvvojuvvojit. Sámediggedieđáhusas sámegielaidda birra 2013 leat dat áššit čielggaduvvon.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (dál Giela- ja ođasmahttindepartemeanta) lea guorahallan sámelága giellanjuolggadusaid. Dan barggu oktavuodas guorahallojuvvojedje deháleamos gažaldagat ja čuolmmat mat čuožžilit sámelága giellanjuolggadusaid oktavuodas. Departemeanta lea guorahallan sámilága giellanjuolggadusaid álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid ektui. Iskkadeapmi čájeha ahte organiserendoaimmat almmolaš suorggis leat ollu rievdaduvvon dan rájes go giellanjuolggadusat dohkkehuvvojedje 1990, erenoamáš dearvvašvuođa- ja fuolahussuorggis (ee. ásaš dearvvašvuođafitnodagaid, ovttasdoaibmaođastusa ja fástadoaktárođastusa). Raporta čájeha ahte ollu njuolggadusat leat eahpečielgasat, ja muhtumat eai leat šat áigejuvvođil.

Sámegielaidda hálddašanguovllu gielddat leat guhitta gieldda davvisámis. Gielladilli lea earálágan daid gielddain gos sámis leat unnitlogus. Sámelága giellanjuolggadusain lea uhcán ávki dieid gielddain.

Ollu sámis ássat olggobealde sámegielaidda hálddašanguovllu. Veahkadatovdáneapmi čájeha ahte ollu sámis fárrerit árbevirolaš sámi guovlluin stuorit báikkiide ja gávpogiidda.

Dadgat juo buot raporttat sámigielaidda dili birra čájehit ahte davvisámegiella lea nannosat Sis-Finnmárkkus go guovlluin mat eai gula sámegiela hálddašanguovlui. Julevsámegiella ja oarjelsámegiella leat ođđasis ealáskeamen, ja leat ain rašes dilis. Sámegielaidda iskkademiid dieđuid vuodul leat stuora erohusat das movt sámegielaidda hálddašanguovllu gielddat čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.

Jos sámegielaidda boahpteáigi galgá seailut, de ferte juohkehaččas gii háliida vejolašvuohta oahppat ja geavahit sámegiela. Dattetge leat hástalusat mat gusket ovttaskasaid vuoigatvuhtii oahppat ja geavahit sámegielaidda. Áigejuvvođilis váttisvuođat gusket dasa movt almmolaččat buktit oidnosii sámegielaidda ja nanusmahttit sámegielaidda servodagas, sámi giellagelbbolaš bargiid dárbbut, sámegielaidda terminologijja dárbbut ja giellaguovddážit gos sámegielaidda beassá geavahit earáiguin ovttas.

Mandáhta

Lávdegoddi galgá čielggadit gustovaš ortnegiid, doaibmabijuid ja lágaid mat gusket sámegielaide, ja árvvoštallat movt daid buorebut heivehit dálá almmolaš surggiide ja sihkkarastit doaibmi ja ovtaárvosaš almmolaš fálladagaid sámegillii. Lávdegoddi galgá erenoamážit árvvoštallat čovdosiid mat álkidahttet doaimmaid, omd. teknikkalaš čovdosiid mat nannejit ja álkidahttet sámegielaide geavaheami. Lávdegoddi galgá árvvoštallat máškidis čovdosiid mat vuhtiiváldet ahte sámegielaide dilli sáhtta molsašuvvat, ja ahte gielddain leat iešguđetlágan hástalusat ja dárbbut. Lávdegoddi galgá árvvoštallat áigejuovdilis čovdosiid dan barggu ektui mii dál lea jođus ahte hábmet stuorit ja nannoseabbo gielddaid.

Lávdegoddi galgá árvvoštallat ja árvalit movt gielddat ja eará almmolaš bálvalusat sáhttet sihkkarastit alceset bargiid geain lea sámegiel gelbbolašvuohta. Lávdegoddi galgá dan olis deattuhit ortnegiid ja doaibmabijuid maid bokte eanebut ohppet ja geavahišgohtet sámegielaide, ja ahte dálá ásašusat ja siskkáldasstruktuorra divdna geavahuvvo sihkkarastin ja ovddidan dihte oarjel-, julev- ja davvisámegiela.

Sámelága giellanjuolggadusaid guorahallama vuodul, ja sámegielaide guoskevaš láhkamearrádusaid vuodul mat muđui gávdnojit, galgá lávdegoddi čielggadit ja vejolaččat árvalit láhkariievdadusaid movt geavahit ja oahppat sámegielaide, ja dan lassin:

- Sámegielaide hálddašanguovlluid dálá ortnet, nugo searvanmeannudanvuogit, ja gažaldat ahte galgá go ásašit iešguđetmálet giellagielddaid ja/dahje eanet máškidis láhkamearrádusaid
- Njuolggadusat mat buorebut heivejit dálá almmolaš bálvalusaid organiserenvugiide, ja galgá go sámegielaide geavahanvuoigatvuohta čadnot bálvalusaide dahje ovttaskas olbmuid ovdal go geográfalaš guovlluide, orgánaide dahje ásašusaide.

Vejolaš rievdadusárvalusat galget hábmejuvvot Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid vuodul. Lávdegoddi galgá maid vuhtiiváldit ortnegiid Ruotas ja Suomas, ja árvvoštallat ja vejolaččat ovddidit árvalusaid movt giellaovttasbarggu čadahit riikkarájáid rastá.

Lávdegoddi doibmii gullá maid addit ollislaš dieđuid movt Sámediggi ja eará almmolaš ásašusat mat vástidit sámegielaide leat organiseren ja juohkán ovddasvástádusa, ja vejolaččat ovddidit árvalusa rievdadit válde- ja rollajuohkima Sámedikki, stáhta, gielddaid ja eará almmolaš ásašusaid gaskka. Dan lassin galgá lávdegoddi árvvoštallat movt sámelága giellanjuolggadusaid čuovvoleapmi ja váiddameannudeapmi leat doaibman láhkamearrádusaid ektui, ja leago dárbu rievdadusaide. Lávdegoddi galgá vel árvvoštallat lea go vejolaš čadahit giellanjuolggadusaid jos livčče buoret bagadallan, ovttaskargu ja gulahallan iešguđet ásašusaid gaskka, ja ovddidit buoridan árvalusaid, nugo áttardeaddjidoaimma dahje eará doaibmabijuid.

Lávdegoddi galgá guorahallat ekonomalaš ja hálldahaslaš váikkuhusaid mat šaddet árvalusaid geažil. Unnimus okta lávdegoddi árvalusain galgá čadahuvvot rievddakeahtta resurssaid.

Lávdegoddi galgá barggustis bokte fuolahit ahte lea buorre gulahallan guovddáš sámi ásašusaiguin ja gielddaiguin ja eará almmolaš bálvalusaiguin. Lávdegoddi galgá vuhtiiváldit gielddaodastusa barggu ja lávdegoddi barggu mii galgá guorahallat almmolaš suorggi

dulkonbálvalusaid. Lávdegoddi galgá čuovvut mielde Kulturdepartemeantta láhkabargguid giellasuorggis.

Lávdegotti čállingoddi galgá ásahuvvot Gielda- ja ođasmahttindepartementii. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta ja Sámediggi galget lámčit dili čállingotti doaimmaide, nugo čállái lágideit gaskkohagaid bargosaji Sámediggái. Lávdegoddi galgá gárvvistit čielggadeami ovdal guovvamánu 15.b.2016. Erenoamáš bargguid geažil sáhtta šaddat dárbu bivdit oassečielggademiid árabut.